

Nr 655.

Av herr Lager m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, angående anslag å tilläggsstat I för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 217 erinras om att i investeringsbudgeten för år 1951 uppskattades lägenhetstillskottet för nämnda år till 48 000 å 50 000 lägenheter. På grund av att byggnadstiden förlängts från genomsnittligt 8,1 till 12,5 månader, d. v. s. med 50 %, kan man emellertid nu inte räkna med att mer än 44 000 lägenheter bli inflyttningsfärdiga under innevarande år, vilket förhållande ytterligare försvårar bristsituationen på bostadsmarknaden. Ökningen av byggnadstiden orsakas av brist på byggnadsmaterial och arbetskraft.

Byggnadskostnaderna ha, enligt 1951 års bostadsutredning, från den 1 januari 1950 till 1 juli 1951 ökat med 32 %. Denna kostnadsökning har till 9,4 % orsakats av ökade allmänna omkostnader, till 16,8 % av höjda byggnadsarbetarlöner och till 73,8 % av höjda priser på byggnadsmaterial. Trävarorna ha under nämnda tid ökat med inte mindre än 107 %. Dessa stegringar av byggnadskostnaderna medföra en höjning av hyreskostnaderna med 25,4 % i hyreshus och en ökning av årsavgiften för ett eget hem (3 r k i ett plan, 72 kvm lägenhetsyta) med 33 %.

För att eliminera en del av stegringarna av bostadskostnaderna föreslås nu i Kungl. Maj:ts proposition att nuvarande bestämmelser om tertiärlån, egnahemslån, tilläggslån och räntegaranti skola bibehållas och att därtill nya tilläggslån, motsvarande fyra kronor per kvm lägenhetsyta, skola kunna beviljas. För egnahem föreslår departementschefen att nu utgående subventioner, 4 000 kronor som fast stående lånemedel för hus som färdigställt eller ombyggt efter 1950, skola höjas med högst 4 000 kronor. 1951 års bostadsutredning har föreslagit att den ytterligare subventionen till egnahem skall utgå med 5 000 kronor.

Den angivna målsättningen i bostadspolitiken har hittills varit att hyreskostnaderna skulle hållas vid 1939 års nivå och att högst 20 % av inkomsten skulle behöva tagas i anspråk för bestridandet av bostadskostnaderna (medelhyresprocent).

För de lägenheter som uppförts under åren 1942—1950 ha emellertid, trots lämnade subventioner, bostadskostnaderna stegrats med omkring 10 %. Denna stegring anges till 8 % bero på ökade driftkostnader och till 2 % på standardhöjning.

1951 års bostadsutredning anför, att vid 1950 års inkomstnivå uppgick hyresprocenten till 18,2. Utredningen utgår därefter ifrån att inkomsterna under 1951 ökat med 18,5 %, varför hyrorna skulle kunna tillåtas stiga med 10 % och bränsletilläggen höjas från 10 till 20 % utan att medelhyresprocenten därigenom skulle behöva stiga. Utredningen har samtidigt utgått ifrån att varuprisstegringarna från september 1950 till december 1951 skulle stanna vid 20 %.

Dessa beräkningar äro i varje fall ur arbetarsynpunkt icke hållbara. Den genomsnittliga löneökningen under år 1951 för manliga industriarbetare utgör icke 18,5 %, utan endast 14,5 %. Därtill måste hänsyn tagas till den progressiva statsbeskattningens verkningar vid höjd penninglön och till den skärpta beskattningen, på sätt som konjunkturinstitutet gjort när det till sin rapport våren 1951 anförde följande:

»Innan inkomstökningen tas som mått på ökningen i disponibel inkomst, måste avdrag ske för skatten, vilken — om hänsyn också tages till de ökade källskatteavdragen — torde absorbera cirka 30 % av inkomstökningen.»

Socialstyrelsens levnadskostnadsindex (exkl. skatter och sociala förmåner) har stigit från 168 i september 1950 till 200 i september 1951, vilket betyder att levnadskostnaderna under nämnda tid ökat med 19 procent. Till detta ha senare kommit de ytterligare stegringar av levnadskostnaderna som blivit en följd av höjda priser på en rad livsmedel. Vad som inträffat i fråga om prisstegringar under tiden efter 1 oktober avspeglar sig först i det levnadskostnadsindex som offentliggöres under januari månad nästa år. Men på Textilarbetareförbundets kongress meddelade statsrådet John Ericsson den 8 augusti, att till följd av detta komma i år levnadskostnaderna att stiga med ytterligare 5 %, d. v. s. att socialstyrelsens levnadskostnadsindex kommer att stiga till 205. En stegring av levnadskostnadsindex från 168 i september 1950 till 205 i december 1951 innebär att levnadskostnaderna från september förra året till 1951 års slut komma att öka med 22 %.

Vid bedömningen av verkningarna av en stegring av bostadskostnaderna med 10 % har utredningen bortsett ifrån att penningvärdesförsämringen medfört att en inkomsttagare numera får mindre varor för de 80 % av inkomsten, som kvarstå efter erläggande av hyran, än vad han fick tidigare, vilket givetvis motiverar en sänkning av medelhyresprocenten.

Utredningens förslag till subventioner, till vilka departementschefen i stort sett gett sin anslutning, motsvarar endast en *byggnadskostnadsstegring* av 27 %, trots att utredningen själv konstaterat en stegring av 32 %. Såväl byggförbundets intressekontor som hyresrådet uppskattar redan inträffade byggnadskostnadsstegringar till 35 %, och såväl bostadsstyrelsen som HSB påpekar, att dessa kostnadsstegringar ha inte avstannat.

Förutom nämnda felberäkningar tillkommer att utredningen icke avser

att subventionera bort den hyreshöjning som blir en följd av ökade driftkostnader, vilka beräknas medföra 7 % hyreshöjning, och inte heller höjningen av kostnaderna i anledning av ökade fastighetsskötarlöner och höjda kommunala taxor. Inte heller har man tagit de höjda tomtkostnaderna med i sina beräkningar.

Ökade bostadskostnader medföra svåra konsekvenser. Redan nu kan konstateras att av ekonomiska skäl kunna endast bostadsbehövande, tillhörande högre inkomstskikt, tillgodose sitt bostadsbehov i nyproducerade hus. Denna ekonomiska press kan också leda till en strävan från allmännyttiga och liknande företags sida att söka eliminera kostnadsökningarna genom kvalitetsförsämring. Yttrandet från HSB, där man nu framför sådana gamla spekulationsbyggmästarkrav som ökat antal lägenheter per trapplan, inredning av vindar, ökat antal våningar och övergivande av byggandet av smalhus, trots att dessa ge möjlighet till de bästa planlösningarna, bör ge varje bostadssocialt intresserad människa en tankeställare beträffande nödvändigheten av att åstadkomma en förbättring av relationen mellan hyror och inkomster i stället för att tillåta en försämring av denna.

Det är ett oefferrättligt förhållande att de små inkomsttagarna skola belastas med ständigt stegrade utgifter för bostaden till följd av orimliga priser på byggnadsmaterial, framställt med svenska naturtillgångar som råvara, och med ständigt stegrade bränslekostnader för såväl importerat som inhemskt bränsle, samtidigt som framför allt exportföretagen i trävarubranschen inhösta miljardvinster till följd av de stegrade exportpriserna. Enbart konstaterandet av att så sker ger anvisning om vad som bör göras för att omedelbart kunna pressa ned bostadskostnaderna.

Såväl 1951 års bostadsutredning som en rad av de organisationer som yttrat sig om utredningens betänkande framhåller nödvändigheten av att skapa möjligheter för ökad bostadsproduktion genom att underlätta rekrytering av arbetskraft till byggnadsyrkena och genom att säkra tillgången på byggnadsmaterial, främst trävaror, till rimliga priser. Departementschefen framlägger emellertid inga konkreta förslag i denna riktning.

Bostadsproduktionens andel i de samlade investeringarna har under de senare decennierna minskat. Medan under 1930-talets senare hälft bostadsbyggandets andel av de totala investeringarna utgjorde cirka 30 %, har denna andel nu minskat till 21—22 %.

Det finns utan tvivel möjlighet att öka produktionen av bostäder på bekostnad av produktion eller import av lyxvaror och av varor, som äro mindre nödvändiga än bostäder.

Genom de enväldiga monopolföretagen inom byggnadsmaterialbranschen sker en icke nödvändig fördyring av materialpriserna, vilket klart kommer till uttryck exempelvis i de av monopolutredningsbyrån registrerade kartellavtalen, i 1947 års elbranschkommittés betänkande om den svenska el-

branschens konkurrensförhållanden, i monopolutredningsbyråns utredning om konkurrensbegränsande samverkan inom radiatorbranschen etc.

Det torde alltså vara fullständigt klart att förbilligad byggnadsmaterialproduktion endast kan åstadkommas genom samhälleliga initiativ för att bryta monopolens envælde. I detta syfte måste statliga åtgärder vidtagas för att i statlig eller statlig-kommunal regi producera byggnadsmaterial, som ställes till den spekulationsfria byggnationens förfogande till självkostnadspriser. Den år 1947 tillsatta utredningen »1947 års byggnadsmaterialsakkunniga» bör erhålla uppdrag att skyndsamt inkomma med förslag om planmässig statlig byggnadsmaterialproduktion, i första hand av sådana byggnadsmaterial, som betinga uppenbara överpriser eller på vilka det råder brist eller knapphet. Samtidigt böra åtgärder vidtagas i syfte att underlätta för de kommuner som så önska att igångsätta egen byggnadsmaterialtillverkning.

Den s. k. behörighetsprövningen, som nu utövas av arbetsmarknadsmyndigheterna, d. v. s. att dessa myndigheter bestämma hur många arbetare som skola få finnas på varje arbetsplats, bromsar tillströmningen av arbetskraft till byggnadsyrkena. En rad institutioner och organisationer, som yttrat sig över bostadsutredningens betänkande, förorda därför avskaffandet av denna prövning. Även LO tillstyrker avskaffandet av behörighetsprövningen, men tillägger att »detta får icke ske på bekostnad av den under senare år utökade arbets säsongen». Om denna prövning avskaffades endast för de kommunala och allmännyttiga företagen skulle dock av LO befarade konsekvenser icke behöva ifrågakomma.

Departementschefen har icke berört frågan om behörighetsprövningen i den framlagda propositionen.

Utredningen har föreslagit att hela subventionen för de nya tillägglånen skall lämnas av staten, till skillnad från de hittillsvarande tillägglånen, där kommunerna bidra med en fjärdedel. Departementschefen föreslår att ett kommunalt bidrag skall fastställas till en tiondel av tillägglånet.

Det ständiga övervältrandet av utgifter för sociala reformer och subventioner från staten på kommunerna verkar till nackdel för de mindre inkomsttagarna. Därför borde hela kostnaden för subventioner i form av tillägglån, såväl de hittillsvarande som de nytillkommande beloppen, bestri-
das av statsmedel.

Med hänvisning till vad som anförts föreslås att riksdagen för sin del beslutar,

att nya tillägglån motsvarande 6 kronor per kvm lägenhetsyta skola utgå utöver vad nu gällande bestämmelser medge, vilka lån även skola beviljas till kommuner, som för närvarande inte äro inplacerade i subventionsgrupp;
att förutom nu utgående generella subventioner till egna-

hem på 4 000 kronor skola utgå ytterligare 5 000 kronor i form av en fast, stående räntefri del av egnahemslånet;

att kostnaderna för subventioner i form av tillägglån, såväl de hittillsvarande som nytillkommande, skola helt bestridas av statsmedel;

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för en utökning av bostadsproduktionen på bekostnad av produktion eller import av lyxvaror eller mindre nödvändiga varor;

att 1947 års byggnadsmaterialsakkunniga anmodas att skyndsamt framlägga förslag till åtgärder mot kartellsammanslutningarnas prisfördyrande åtgärder när det gäller byggnadsmaterial, exempelvis genom en planmässig, statlig produktion av sådant material, som betingar uppenbara överpriser och på vilka det råder brist;

att den s. k. behörighetsprövningen avskaffas vad det gäller kommunala och allmännyttiga bostadsföretag, samt

att Kungl. Maj:t framlägger förslag för riksdagen, syftande till en omedelbar sänkning av byggnadsmaterial- och bränslekostnaderna genom prissänkande bestämmelser i fråga om inhemskt byggnadsmaterial, för vilka prisen icke bör få bestämmas av världsmarknadspriserna, samt till en sänkning av bränslekostnaderna, för vilket ändamål en del av exportindustriens extravinsterna bör tagas i anspråk.

Stockholm den 30 oktober 1951.

Fritjof Lager.

H. Hagberg.

Knut Senander.

Gustav Johansson.